

Dannelsesspejlet

museet som inkluderende, engagerende og dannende instans

Rapport om projektet *Dannelsesspejlet*, museet som inkluderende, engagerende og dannende instans støttet af formidlingspulje 1 og 2 fra Kulturstyrelsen 2013

Resume

Museerne Gammel Estrup – Herregårdsmuseet og Frilandsmuseet Hjerl Hedes potentiale som alternativt læringsrum for børn i børnehavealderen og i indskolingen er blevet undersøgt i projektet *Dannelsesspejlet – museet som inkluderende, engagerende og dannende instans*, og begge museer har gennem projektet opnået ny viden om, hvordan en kvalificeret museumsformidling for de mindste kan etableres. Samtidig har det været et vigtigt mål for museerne at gøre små børns måske første møde med en kulturinstitution og kulturarv til en positiv oplevelse. Dette mål har projektet opnået gennem udfordrende, men også sjove opgaver for børnene præget af fysisk aktivitet. Den fælles overordnede målsætning har været at udvikle længerevarende formidlingsforløb, der understøtter børns identitetsdannelse og historiebevidsthed, og både projektets observationer, interviews og egevaluering viser, at denne målsætning er nået.

Frilandsmuseet Hjerl Hede og Gammel Estrup – Herregårdsmuseet har gennem projektet udviklet tilbud til projektets to målgrupper, der både er vidt forskellige og yderst sammenlignelige. Museerne har opnået et stort læringsudbytte hvad angår udvikling af gode museumstilbud til målgruppen ved at have hinanden som institutionelt sammenlignelige sparringpartnere.

Genstandsfelt/fagområde

Projektet bygger på inkluderende og praksisnære museale undervisningsformer målrettet børn i børnehavealderen og børn i indskolingen. Museumsformidlingen har været præget af værkstedsaktiviteter, dialogbaseret undervisning og sanseaktiverende læring med det formål at skabe optimale vilkår for aldersgruppens møde med kulturarven på Gammel Estrup – Herregårdsmuseet og Frilandsmuseet Hjerl Hede.

Frilandsmuseet Hjerl Hede har valgt at udvikle formidlingstilbud med fokus på barndom og børns levevilkår i 1800-tallet med fokus på to socialgrupper i landbosamfundet: bondebørn og præstebørn. Frilandsmuseet har i sit landsbymiljø en mindre gård og en Præstegård, som anvendes til forløbene. Med udgangspunkt i de dannelsesidealer, der prægede barndommen og opdragelsen hos den almindelige bondefamilie og præstefamilien, og de handlinger og processer, der understøttede disse, er der udviklet en række fortællinger og aktiviteter, som giver de deltagende børn en forståelse af, hvordan samfundet og børns vilkår, opgaver og pligter dels var forskellige alt efter hvilken socialgruppe man tilhørte, dels har ændret sig gennem tiden.

Formidlingstilbuddene tilbød en række aktiviteter, hvor børnene på egen krop kunne opleve opgaver, som var en almindelig del af børnenes dagligdag i midten af 1800-tallet: lave en lime, snitte en tøjrepæl, karte og spinde uld, brodere, lære gode manerer m.m. Formidlerne var i tidstypiske dragter, og børnene blev iklædt dele af dragter (kasketter, veste, tørklæder, forklæder, matroskraver, kyser). Dette gjorde det lettere at leve sig ind i en anden tid, ligesom Frilandsmuseet Hjerl Hede gennemførte en "tidsrejse", hvor eleverne skulle forestille sig, at de forlod nutiden og rejste tilbage til fortiden.

På Gammel Estrup – Herregårdsmuseet har museets formidlere valgt at udvikle forløb der indholdsmæssigt tager udgangspunkt i museets formidlingsindsatsning *De glemte arbejdere - Herregårdens jordløse arbejderklasse* og mere specifikt levevilkår og arbejdsliv for herregårdens skovarbejdere, der var bosiddende i Gammel Estrups skovarbejderboliger i herregårdsskoven *Lunden* i starten af 1900-tallet. Projektets aktiviteter har således fundet sted i Skovarbejderhuset, der er en af Gammel Estrups skovarbejderboliger, som er genetableret og istandsat, så det fremstår som en typisk landarbejderbolig anno 1930. Ligesom på Hjerl Hede har formidlerne været iklædt kopier af tidstypiske dragter, og børnene blev klædt i dele af historiske dragter i form af veste, hovedtørklæder, forklæder samt træsko, når vejret var til det.

Med udgangspunkt i familien Brøsted, som beboede Skovarbejderhuset i 1930'erne, har børnene udført typiske arbejdsopgaver, som knyttede sig til livet som skovarbejderbarn på Djursland i 1930'erne. Begrebet barndom er blevet bragt til diskussion gennem dialog om, hvornår man som landarbejderbarn blev sendt ud at tjene i 1930'ernes Danmark. De yngste børnehavebørn udviste i højere grad interesse for de konkrete og sanselige oplevelser ved Skovarbejderhuset, hvorfor deres forløb i højere grad fik den historiske nyttehøve ved huset som omdrejningspunkt. Her var børnene med til at høste de historiske sorter af grøntsager i form af kartofler, ærter, gulerødder mv. Herefter var børnene med til at klagøre og tilberede de friske råvarer over Skovarbejderhusets brændekomfur, inden de blev fortæret i fællesskab.

Projektets målgruppe

Projektet er baseret på etableringen af to formidlingsmæssige tilbud på museerne – et til børn i børnehavealderen og et til folkeskoleelever i indskolingen. Det var en målsætning i arbejdet med begge målgrupper at bidrage til viden om museernes potentiale som aktive identitetskonstruerende aktører i udkantsområder, hvor børns adgang til kulturel kapital er begrænset, og den målsætning har projektet i høj grad opfyldt. Dog har projektet måttet tage hensyn til ændrede rammer for skolefritidsordningerne i gennemførelsesperioden, da virkeligheden har ændret sig for skolefritidsordningerne som en virkning af den danske folkeskolereform anno 2014. Mange SFO'er har efter den nye skolereform ofte kun børnene i meget kort tid, så de ikke kan nå at komme ud af huset. Frilandsmuseet Hjerl Hede har derfor valgt at udarbejde formidlingsforløb til elever i 0. – 3. kl. i stedet for til børn i SFO, mens Gammel Estrup – Herregårdsmuseet har gennemført formidlingstilbud for børn i indskolingen samt et enkelt formidlingsspør henvendt til børn i skolefritidsordning. En rundringning i Gammel Estrup – Herregårdsmuseet hjemkommune – Norddjurs Kommune viste, at meget få børn i kommunens skolefritidsordninger kunne nå at besøge museet som et led i deres daglige tid i skolefritidsordningen. Eksempelvis ville den nærmest placerede SFO fra Gammel Estrup i Auning (ca. 2 km) kun være i stand til at besøge museet i en time sammenlagt. Formidlingsspøret på Gammel Estrup henvendt til børn i SFO'er blev dog gennemført i et enkelt tilfælde, da det lykkedes at få etableret kontakt og konstruktiv dialog med Gleesborg SFO, hvorfor de deltog i projektet med to aldersdifferentierede hold. Resten af projektets tilbud for børn i skolefritidsordninger blev således overført til børn i samme alder i grundskolen, hvorfor den skabte viden på ingen måde er gået tabt. Det har således i høj grad været muligt at tilpasse projektets oprindelige målgruppe til en lidt forandret målgruppe.

Optimale deltagelsesmuligheder i museernes kulturelle fællesskab

Tilbuddenes overordnede mål er at styrke børnenes identitetsskabelse og give dem en forståelse for, at deres livsvilkår og det omkringliggende samfund er historieskabte. Ved at Frilandsmuseet Hjerl Hede fokuserede på to forskellige socialgrupper – bondebørn og præstebørn – oplevede børnene endvidere, at der var forskel på opdragelse/dannelse alt efter, hvilken familie/socialgruppe, man voksede op i. Gammel Estrup – Herregårdsmuseet oplevede et sammenligneligt højt læringsudbytte ved under aktiviteterne omhandlende herregårdens landarbejdere. Hvor aktiviteterne inddrog forskellen mellem livet for herskabets børn i hovedbygningen og skovarbejderens børn i huset i herregårdsskoven.

Gennem de mange aktiviteter tilknyttet forløbene, fik børnene således mulighed for at sanse og mærke dannelsesidealer tilhørende fortidens mennesker i forskellige samfundslag. Museernes bagvedliggende tanke er, at som mennesker dannes vi konstant i vores møde med samfundet, kulturen, naturen og i vores omgang med andre mennesker. Frilandsmuseet Hjerl Hede og Gammel Estrup - Herregårdsmuseet udgør en vigtig kulturel (ud)dannelsesinstitution i vores samfund, hvor små børn gennem projektet har mulighed for at deltage i.

Etableringen af en sanseaktiverende, vedkommende og lærerig formidlingspraksis for de to målgrupper på museerne har været en af hovedgevinsterne ved projektet. Projektets formidlingstilbud indeholder stærke elementer af fysisk aktivitet og deltagelse, hvorved børnenes faglige, sociale og identitetsmæssige udvikling er blevet genstand for stærkt fokus. Et andet sideløbende fokuspunkt i gennemførelsen af projektet har været, at begge museer opfyldte ovenstående målsætning ved aktivt at inddrage børn og pædagoger i et kontinuerligt samspil mellem projektets involverede parter. Det var således ikke kun museet, der udviklede og gennemførte færdige tilbud for målgruppen. Der var derimod tale om en proces, hvor de involverede aktører gennem en ligeværdig udvikling skabte de bedste rammer for museets formidlingsindsats for målgruppen. Børnenes egne udsagn om oplevelser og udbytte af forløbene blev således i begge museers tilfælde af afgørende betydning for den endelig færdigudvikling af tilbuddene.

Fokus på aktivt deltagende børn i unikke historiske miljøer

Et vigtigt fokuspunkt i projektet har været den gode relation mellem dagtilbud/ skole og kulturinstitution. Desuden har der været fokus på forløbenes understøttelse af de aktuelle institutioners læreplaner for børnehaverne og læringsmål for grundskolerne. Desuden har fokus været på det inkluderende aspekt af museumsformidlingen, hvor målet har været at engagere og inkludere alle børnene i tilbuddenes læringsfællesskab gennem sanseaktiverende og legende læringsaktiviteter. Abstrakte historiske begreber er blevet konkretiseret gennem formidlingens sansebaserede og fysiske fokus, hvilket har været en stor fordel i arbejdet med særligt børn i børnehvealderen.

Frilandsmuseet Hjerl Hede og Gammel Estrup – Herregårdsmuseets deltagelse i projektet har gjort, at de to museer har skabt en række nye formidlingstilbud til de to målgrupper, som efter endt projektgennemførelse og efterprøvning bliver udbudt til alle børnehaver og indskolings elever. Forløbenes indhold har været forskelligt på de to museer, men også præget af en række lighedstegn hvad angår undervisningsdesign, det brugerinddragende aspekt samt rollespilsaspektet. De to museers forløbs indhold kan opsummeres således:

Indholdsmæssige fokuspunkter for Frilandsmuseet Hjerl Hede:

- Midten af 1800-tallet, som under forløbene sammenlignes med børnenes egen tid
- Dagligdag - barndomsvilkår
- Opdragelse / dannelse
- Forskellen på opdragelse/dannelse af bondebørn og præstebørn.
- Identitetsdannelse gennem inkluderende læreprocesser
- Læring gennem aktiv deltagelse og sanseaktivering

Indholdsmæssige fokuspunkter for Gammel Estrup – Herregårdsmuseet:

- Et typisk landarbejderhjem fra 1930 som omdrejningspunkt for aktiviteterne
- Feed back fra pædagoger, børn og forældre som baggrund for tilpasning af forløb
- Fokus på arbejdsliv for herregårdens landarbejdere førhen i det skovrige Djursland
- Fysisk aktivitet i den historierige herregårdsskov
- Selvforsyning med fødevarer gennem skoven og husets nyttehave
- Dagligdags opgaver svarende til livet for en landarbejderfamilie anno 1930
- Udnyttelse af museets fysiske rammer og genstande til at give de deltagende elever mulighed for på egen krop at tilegne sig en fornemmelse af, hvordan barndommen tidligere formede sig.

Projektets proces

På begge museer har inddragelse af slutbrugerne i form af børnene i udviklingsprocessen været et essentielt punkt i projektet. Både elever og pædagoger er blevet inddraget i alle stadier af udviklingen af forløbene med fokus på det ligeværdige samarbejde mellem dagtilbud og museum. For både begge museer har første trin været en tæt, løbende dialog mellem museumsfagligt personale, pædagoger, lærere, børnehavebørn, indskolingsbørn og i det ene tilfælde også børn i skolefritidsordning. Herefter har museumsformidleren besøgt de aktuelle skoler og institutioner, hvor de overordnede ideer med *Dannelsesspejlet* og struktur på undervisningsforløb blev præsenteret for ledere, pædagoger og lærere.

Herefter blev de aktuelle børnegrupper besøgt af en dragtklædt formidler, som talte med børnene om museet og hvad sådan en størrelse er. En stor del af børnene fra Gleesborg skolefritidsordning angav i den forbindelse, at de aldrig havde besøgt et museum før, hvilket viser behovet for den slags introducerende besøg. Formidleren fra Hjerl Hede havde et stamtræ med til ophængning i klassen, så børnene kunne få en fornemmelse af, hvad gamle dage er. Formidleren havde endvidere medbragt forskellige genstande. Der blev snakket både om dragten, de mange genstande, og hvordan børnene troede, det var at være barn i gamle dage. Gennem dialog med børnene og pædagogerne blev områder, som de særligt gerne ville deltage i, udpeget. Herefter blev en række forskellige forløb udarbejdet på baggrund af dialogen med børnene og pædagogerne.

I løbet af foråret og sommeren 2015 har alle projektets børn besøgt museerne flere gange. På Frilandsmuseet Hjerl Hede var børnene to gange på museet i løbet af foråret hvor forskellige forløb for bondebørn og præstebørn blev afprøvet. På Gammel Estrup – Herregårdsmuseet blev børnene fra skolefritidsordningen introduceret til forløbene som herefter på baggrund af deres feed-back blev yderligere udviklet. Herefter blev formidlingstilbuddene til børnehavebørnene ligeledes udsat for flere omgange gennemprøvning og efterfølgende videreudvikling. Her endte det ud med et forløb for de mindste børnehavebørn i mellemgruppen (3 -4- årige) og et for de største børnehavebørn i alderen 4-5 år på baggrund af børnenes og pædagogernes egne udmeldinger. Alle forløbene har haft en observatør tilknyttet, som løbende har udført direkte observation på de forskellige forløb. Hjerl Hede har endvidere haft en fotograf tilknyttet forløbene. Forløbene er mundtligt og skriftligt blevet evalueret af pædagoger og lærere, mens eleverne har tegnet og skrevet om deres oplevelser, så havde de mindste børn tegnet museumsbesøget. Inden sommerferien besøgt projektlederen på Hjerl hede alle de deltagende børn og de fik en snak om forløbene. Den længerevarende tilknytning mellem museum og børn og den udprægede inddragelse af børnene i udviklingsprocessen har således kendetegnet projektets gennemførelse på begge museer.

Herefter blev projektets empiri gennemarbejdet af museets formidlere, hvorefter de enkelte forløb blev tilpasset og et ide katalog over museernes formidlingstilbud i relation til projektet blev produceret. (bilag nr. 9) Disse idekataloger blev herefter sendt til nye institutioner og skoler. (her var fritidsordninger med mulighed for deltagelse ikke mulige at finde) Disse forløb blev således udbudt i efteråret 2015. Der er udarbejdet en lille folder om undervisningsforløbene til efterfølgende brug hjemme i institutionen eller skolen på Frilandsmuseet Hjerl Hede mens Gammel Estrup – Herregårdsmuseet har valgt at udarbejde materiale som skal forberede eleverne grundigt på museumsbesøget.

Disse velafprøvede og gennemarbejdede forløb vil efter endt projektperiode blive forsynet med læringsmål og lagt ud på museernes hjemmesider samt delt via Norddjurs Skoletjeneste samt Skoletjenestetenværk i begyndelsen af 2016.

Kulturarv for de mindste

Begge museers to formidlingsspor har landbosamfundet imellem 1700 og 1900 og herunder tidligere tiders barndomsliv som fokuspunkt. Her følger en gennemgang af de to museers formidlingstilbud:

Frilandsmuseet Hjerl Hede har valgt at fokusere på to forskellige socialgrupper – bondebørn og præstebørn. Museet har de forskellige elementer, der hørte til en typisk dansk landsby i 1800-tallet, bl.a. en lille gård og en fin præstegård. Børnene har muligheder for at deltage i forløb for bondebørn og præstebørn og derigennem opleve, at ikke alle havde de samme vilkår og muligheder.

Alle undervisningsforløb er bygget op om samme grundstamme og form og foregår som en tidsrejse tilbage til 1800-tallet. Forløbene strækker sig fra 1½ time til max. 2 timer alt inklusive, længden på forløbene er valgt ud fra hensyntagen til børnenes lave alder.

Forløbene starter med, at en formidler i dragt tager imod børnene foran indgangen til museet. Derefter tager formidleren børnene med til "forvandlingshjørnet", som er adskilt fra velkomstcenteret, hvor alle de andre gæster befinder sig. I forvandlingshjørnet hænger billeder af bondebørn og præstebørn samt eks. på deres tøj. Børnene bliver delt i pige- og drengegrupper og bondebørn og præstebørn. Formidlerne, en pr. gruppe, hjælper børnene med at iføre sig "dragter" (huer, kasketter, tørklæder, forklæder, kysser, fine nederdele og matroskraver).

Når alle bondebørn og præstebørn er klar, sætter de sig i en rundkreds og lukker øjnene. En af formidlerne forklarer, at de skal ud på en tidsrejse tilbage til 1800-tallet. Hun drejer et grydelåg. Når det standser, åbner børnene øjnene igen, og tidsrejsen kan begynde. Hver formidler drager nu ud i landsbyen med sin lille gruppe (max. 7 børn i hver gruppe – vores lokaler er små, man opnår en tættere kontakt med børnene, har mere tid til at hjælpe..). Der er udarbejdet 6 undervisningsforløb, 4 til bondebørn og 2 til præstebørn.

Hvert forløb består af fortællinger, dialog med børnene, små aktiviteter til fordybelse og fællesaktiviteter/fælleslege. Forløbene kan tilpasses børnenes alder ved at "skrue op og ned" for de forskellige aktiviteter's sværhedsgrad og deres antal. Tidsrejsen slutter, hvor den begyndte, i "forvandlingshjørnet".

Børnene sætter sig i rundkreds, lukker øjnene, og formidleren drejer grydelåget. Når det holder op med at snurre, er alle tilbage i nutiden.

Gammel Estrup – Herregårdsmuseet genetablerede og restaurerede i 2014 et skovarbejderhus bygget i 1929. Huset er beliggende i den gamle herregårdsskov *Lunden* ikke langt fra Gammel Estrup, og huset samt den gamle omkransende herregårdsskov har udgjort det fysiske læringsrum, som alle børn i projektet er blevet præsenteret for. Temaerne for forløbet har været *selvforsyning med redskaber før mekaniseringen, herregårdsskoven som ressource* samt *dagligliv anno 1930*. Indholdet var således fokuseret på den store gruppe af landarbejdere, skovfolk, høstmedhjælpere og lugekoner, som arbejdede i herregårdens periferi i

slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet. Performance og et musealt rollespilsaspekt var i selve gennemførelsen et essentielt fokuspunkt, men derudover var læring i praksisfællesskaber i et originalt, historisk miljø og med brug af originale genstande i højsædet. Dragtaspektet spillede således en stor rolle, og særligt eleverne fra skolefritidsordningen skulle kæmpe med at nedbryde hinandens og egne grænser, når de iførte sig hovedtørklæde og forklæde. Eleverne stiftede bekendtskab med forarbejdning og håndtering af træ før mekaniseringen under selve forløbet, hvor børnene producerede deres eget trælegetøj med anvendelse af snittekniv og snittebænk. Børnene fra Gleesborg skolefritidsordning savede brænde og forsøgte sig med skovarbejderens store 2-mands sav. De konkrete formidlingsaktiviteter var netop igangsat ud fra Gammel Estrup – Herregårdsmuseets specialviden, når det kommer til landarbejdere og livet for de skovarbejdere, som arbejdede på de danske herregårde, og som havde deres daglige gang i *Lunden* ved Gammel Estrup i 1930'erne. Det første børnene blev introduceret for, når de kom til Gammel Estrup, var en lille gå tur ad skovstien hen til Skovarbejderhuset. Denne gåtur blev anvendt som rum for omstilling og sceneskift, inden de kom til selve huset og dets historiske aktiviteter. Inde i skoven blev alle børnene således introduceret til emnet, og deres sanser blev åbnet op gennem små stop på stien, hvor børnene smagte på skovsyre, som mange børn af landarbejdere i slutningen af 1800-tallet var nødt til at spise for at opnå et højt nok indtag af C-vitaminer. Først henne ved huset blev børnene klædt i kopierne af historiske dragter, hvilket fungerede bedst rent logistisk.

Gennem aktiviteterne, tøjet og omgivelserne på begge museer fik eleverne i indskolingen mulighed for at spejle deres egen skolegang og hverdag i fortidens børns skolegang og hverdag.

Børnene var fysisk aktive i herregårdsskoven, i huggehuset og i skovarbejderhuset uden de traditionelle restriktioner under et museumsbesøg, da skovarbejderhusets genstande og interiør ikke er museumsgenstande var det muligt i høj grad at inddrage det taktile i mødet med originale genstande, som gerne må berøres.

Projektets formidlingsformer

Forløbene lægger op til, at børnene skal lære gennem egne oplevelser og handlinger, og alle forløb resulterer i, at børnene får nogle ting med hjem, som de selv har lavet ("huskeknager"). Forløbene foregår i et alternativt læringsmiljø (det gamle landsbymiljø med originale gårde, værksteder, lugte, lyde m.m. samt den stille herregårdsskov med det lille Skovarbejderhus), hvor alle sanser kan komme i spil og derved tilgodese børns forskellige måder at lære på. Overblik og sammenhæng i aktiviteter, omgivelser og fortælling er

afgørende for at lave museumsformidling om abstrakte historiske begreber og kronologisk udvikling for så små børn. Det har netop været muligt i projektets forløb.

Forløbene er bygget op, så de alle indeholder:

- Handlingsbåren kundskab (der er tale om, at børnene GØR noget selv, f.eks. binder en lime, laver et stykke legetøj)
- Integreret sansestimulering (børnene smager, lugter, rører ved mange genstande)
- At der er logisk sammenhæng i aktiviteter og omgivelser – dvs. børnene saver brænde som skal bruges til komfuret med det formål at få kogt kartoflerne til frokost.
- Projektet inddrog et tydeligt performance/ rollespilsaspekt, hvor eleverne ligesom formidler og pædagoger blev iklædt kopier af historiske dragter og gennemførte aktiviteter baseret på dagligliv og arbejdsopgaver for herregårdens land – og skovarbejdere anno 1930. Dette aspekt øger identifikationen med tidligere tiders mennesker og livsvilkår – eksempelvis var der for alle børnene forbundet stor læring med at erkende, hvor svært det er at løbe med gammeldags jernbeslåede træsko, ligesom dragtaspektet lagde op til snak med børnene om regntøj – og hvor vigtigt det er at være tørskoet for ikke at fryse.
- I forhold til de museale formidlingsformer, har der været fokus på fysisk aktivitet samt læring gennem praksisfællesskaber, hvorved udvikling af børnenes sociale kompetencer også blev tilgodeset. Formidlingen var konstant baseret på det brugerinddragende, og den dialogbaserede undervisning var således i højsædet.
- At børnene får en fysisk genstand med hjem (kludedukke, uldbold, træmand, tøjrepæl, rødbeder etc.)

Læringsudbytte med fokus på læreplaner

Der er udarbejdet en række forløb målrettet børnehavebørn og børn i indskolingen. Forløbene er løbende tilrettet, videreudviklet og færdigdesignet i tæt samarbejde med projektets slutbrugere. Den løbende erfaringsudveksling og vidensdeling internt mellem de to museer har optimeret det samlede læringsudbytte af projektet i meget høj grad.

Både pædagoger og lærere har været glade for strukturen på forløbene. Tidsrammen har været perfekt. Mindre børn kan ikke koncentrere sig i længere tid. Små grupper af børn er af afgørende betydning for at kunne gennemføre selve forløbene samt den brugerinddragende udviklingsproces. Desuden er museernes huse og rum for små til større grupper af børn.

”Forvandlingshjørnet” med dragter og start/slut på Tidsrejsen fungerer rigtigt godt. Det giver børnene en god fornemmelse af, hvad der er gamle dage og deres egen hverdag. Det er vigtigt, at der både er tid til fordybelse omkring de praktiske aktiviteter, og til bevægelse/leg (gamle lege som passer til tiden – spille kugler, hund i lænke, ride på kæpheste...)

Det kendetegn at forløbene tilbyder en masse forskellige praktiske aktiviteter i andre miljøer tilgodeser børn med boglige/ koncentrations vanskeligheder. Motivation øger læringsudbyttet af enhver undervisningsaktivitet, og netop motivationen har været meget høj hos alle de deltagende børn.

Dannelsesfællesskaber på museerne

Sanseaktivering, fysisk aktivitet og en stærk betoning af det elevinddragende aspekt i samspil med de to museers unikke, alternative læringsrum har skabt optimale vilkår for børnenes læringsmæssige udbytte af forløbene. Ved at besøge museet flere gange, kan børnene bygge oven på den viden, børnene de har fra tidligere besøg.

Projektet åbnede desuden op for nye perspektiver på, hvordan små børns møde med kunst og kultur kan se ud, hvor overholdelsen af de aktuelle dagtilbuds læreplaner er i fokus. Både Frilandsmuseet Hjerl Hede og Gammel Estrup – Herregårdsmuseet er placeret steder i landet, hvor der er langt mellem de kulturelle tilbud, og efter endt projektperiode har det vist sig, at de to museer kan have store gevinster ved at udveksle og sparre på didaktiske greb, undervisningsdesign samt løsning af logistiske udfordringer. Ved at blive en del af museets læringsfællesskab, har børnene således taget et vigtigt, tidligt skridt i retning af at blive kulturelt dannede individer.

Frilandsmuseet Hjerl Hede og Gammel Estrup – Herregårdsmuseet januar 2016.

Ved efterspørgsel på projektets empiri i form af interviews, evalueringer fra deltagende lærere og pædagoger, børnetegninger samt observationsmateriale kan Gammel Estrup – Herregårdsmuseet kontaktes på post@gammelestrup eller T 86 48 30 01.